Besprekingsverslag Commissie Cultureel Erfgoed

Betreft	:	Openbare vergadering
Datum	:	27 september 2021
Tijdstip	:	14:00 uur
Plaats	:	locatie Raadszaal Markt 7 Aalten en teams

Aanwezig	:	dhr. Doodeheefver, wethouder Kok, burg Stapelkamp, dhr. Vrieselaar, mw. Brethouwer, mevr. Erinkveld-Ras, dhr. Crols,, mevr. Oonk en mevr. Lammers (notulen)
Afwezig:		dhr. De Graaf (met kennisgeving), dhr. J. van Duren (zonder kennisgeving)

---

1. Opening

De voorzitter opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom. Burgemeester Stapelkamp sluit zich aan bij de vergadering om 14.30 uur.

Afmeldingen:
Dhr. De Graaf heeft zich afgemeld in verband met familieomstandigheden.
Dhr. Van Duren is afwezig zonder kennisgeving.

Mw. Damstra zou een presentatie geven bij agendapunt 7 over de laatste ontwikkelingen van het project 'Historische Interieurs Oost Achterhoek', helaas is zij ziek. Dhr. Crols neemt dit waar, echter zonder powerpointpresentatie.

Via Teams:
Mw. Van der Schoot en dhr. Migchelbrink hebben aangegeven deel te nemen aan de vergadering middels teams. Op dit moment is dhr. Migchelbrink nog niet online.

Aanwezig:
Dhr. Heijnen
Dhr. Van der Linde

2. Vaststelling agenda

Er worden geen agendapunten toegevoegd.

3. Besprekingsverslag van de vergadering 5 juli 2021

Tekstueel en inhoudelijk:
Mw. Brethouwer vult aan bij agendapunt 9 dat het Onderduikmuseum ook gaat kijken of er meer te bedenken is waarbij de nadruk ligt op de vrouwen in die tijd, bijvoorbeeld vrouwen van Schloss Anholt. Dat zou een mooie follow up kunnen zijn.

De notulen worden geaccordeerd.

4. Ingekomen stukken / stukken ter kennisname
Er zijn geen ingekomen stukken.

5. Terugblik op de Open Monumentendag 2021 en de Erfgoedprijs
Weth. Kok geeft aan dat het een mooi gepresenteerde dag was, met een diversiteit aan mogelijkheden. De Erfgoedprijs werd uitgereikt aan twee personen, die ongeveer hetzelfde werkgebied hebben en uit twee verschillende kernen afkomstig zijn, t.w. Leo van der Linde en Ben Maandag. Ook de aanwezigen vonden het een goede keuze. De wethouder feliciteert dhr. Van der Linde, die aanwezig is, nogmaals.

Dhr. Van der Linde bedankt de aanwezigen en geeft aan dat hij en dhr. Maandag dit totaal niet hadden verwacht. Dat maakte de verrassing des te groter. Hij heeft vele lovende reacties mogen ontvangen.
Weth. Kok vervolgt dat de locatie schitterend was en dat de dag goed was georganiseerd. Buiten stond ook de SRV bus, veel bezoekers van het Grenslandmuseum (vrij toegankelijk) kwamen tevens de SRV bus bekijken, dus dat was een mooie aanvulling.

Dhr. Doodeheefver was uitgenodigd bij de fam. Mastebroek, zij hebben zich enorm ingezet om het pand een goede herbestemming te geven. Daarnaast is hij tevens bij de schoppe van de Welsker geweest. Dit is werkelijk prachtig geworden. De eigenaren zijn zelf ook erg enthousiast. De gemeente mag zich gelukkig prijzen met deze eigenaren, die zo begaan zijn met dit pand en bijgebouwen. Weth. Kok geeft aan dat hij een maquette van de schoppe in zijn kamer heeft staan, deze laat hij tijdens de vergadering aan de leden zien. Mw. Brethouwer oppert het idee dat het wellicht leuk is om als commissie een keer een vergadering te organiseren in de schoppe.

Mw. Erinkveld-Ras vult aan dat zij de samenwerking met Duitsland tijdens de OMD erg mooi vond. Er is van beide kanten behoefte aan om deze samenwerking verder uit te breiden, dus dat is een mooie waardevolle stap.

6. Methodiek Rijksdienst betreffende instandhouding begraafplaatsen
Dhr. Crols licht toe dat er brochures van de Rijksdienst zijn over de instandhouding van begraafplaatsen. Deze brochures zijn wellicht wat ouder, maar zijn nog wel steeds van toepassing. Kernpunt is wat houdt de bescherming van begraafplaatsen eigenlijk in, wat mag er wel of niet qua bebouwing, wat is het belang om te komen tot een goed beheersplan. Een goed beheersplan moet gebaseerd zijn op een visie die uitgaat van cultuurhistorische waarden van een begraafplaats. Hierbij valt te denken aan groen (bomen), grijs (gebouwen), blauw (waterlong of sloot).

Veel begraafplaatsen zijn om diverse redenen gesloten, toch blijken er wel mogelijkheden om inkomsten te generen en bekendheid te geven aan begraafplaatsen. Daarom is het goed om met beheerders, eigenaren, gemeenten en andere partijen te bekijken waar we nu eigenlijk tegenaan lopen. Zijn er beheersplannen? Is er een visie ontwikkelt, zo nee, hoe ga je dat doen? Ook voor de gemeente Aalten is het goed om per begraafplaats in kaart te brengen waar behoefte aan is en welke problematiek er speelt. De laatste jaren is er steeds meer aandacht voor dit onderwerp.

Mw. Brethouwer vult aan dat dit vooral om het onderhoud gaat, maar dat bijzondere families niet vergeten mogen worden. Gekeken moet worden naar wat er belangrijk is voor de geschiedenis van de gemeenschap: cultuurhistorische elementen, bouwhistorie, kunst, personen die lokaal een rol hebben gespeeld. In hoofdlijnen is er wel een en ander beschermd, maar lang niet alles, zoals bijzondere grafmonumenten, die ook echt wel waardevol zijn. Een begraafplaats kan een plek zijn voor rust en bezinning of een wandelpark en cultuurhistorie. Het is belangrijk om een breed draagvlak te krijgen voor de instandhouding.

Mw. Oonk haakt aan op het verhaal van dhr. Crols en informeert dat er in Bredevoort een werkgroep van vrijwilligers is geformeerd voor het onderhoud van het oude monumentale deel van de katholieke begraafplaats aan de Bolwerkweg. Samen met onze buitendienst is overleg geweest met deze groep,

waarbij is afgesproken dat de gemeente de grote werkzaamheden op zich zal nemen en dat de werkgroep het onderhoud doet voor het monumentale deel van de begraafplaats.

MAB heeft een rapport opgesteld over onze begraafplaatsen. Dit rapport is al eens in een vergadering aan de orde geweest, hierin staan veel gegevens over onze begraafplaatsen. Er zijn redengevende beschrijvingen gemaakt, en overzichten van grafmonumenten met aandachtswaarde.

De vraag is om te inventariseren wat we nu aan informatie hebben en wat er nog mist. Welke vragen liggen er voor wat betreft het beheer. Bij de buitendienst wordt geïnformeerd hoe het onderhoud geregeld is van de begraafplaatsen in gemeentelijk eigendom. Dat betreft de meeste begraafplaatsen, behalve de Joodse.

Weth. Kok geeft aan dat er al veel informatie ligt over onze begraafplaatsen en er is ook wel het een en ander gerealiseerd. Het is goed om in beeld te brengen welke informatie we nu hebben, maar hierbij wel de kanttekening dat we geen capaciteit hebben, waardoor we deze ambitie wel iets moeten temperen. De wethouder vraagt of er vanuit het Gelders Genootschap een overall blik is te geven.

Dhr. Crols antwoordt dat er ook financiële en juridische aspecten aan vast zitten, hiervoor dient een andere partij te worden ingeschakeld. Maar qua cultuurhistorie is het wel mogelijk om een overall blik te geven. We kijken dan naar wat er ligt en hoe dat is vertaald in de beheersplannen. Ook kijken we of er kansen liggen.

Weth. Kok merkt op dat er qua inkomsten en uitgaven wel een en ander voorhanden is aan gegevens. Mw. Brethouwer vindt het belangrijk om een visie te ontwikkelen omdat deze richtlijnen kan geven hoe om te gaan met het onderhoud van begraafplaatsen en om belangrijke historie vast te leggen, tevens speelt dit een rol in het kader van toerisme.

Dhr. Crols vult aan dat grafstenen vaak te sterk worden gereinigd, waardoor er juist schade ontstaat aan bepaalde soorten natuursteen. Deze kennis moet wel in huis zijn. Het is niet de bedoeling om de sfeer van een begraafplaats te veranderen, maar vrijwilligers moeten wel weten hoe ze het onderhoud moeten aanpakken. De Rijksdienst heeft daar ook brochures voor opgesteld in het verleden.

Dhr. Doodeheefver is er voorstander van om de vrijwilligers een cursus voor het beheer en onderhoud van begraafplaatsen aan te bieden. Eventueel is het een idee om met de monumentenwacht een cursus op te zetten over bijv. hoe om te gaan met het reinigen van natuursteen, soorten natuursteen ed.

ACTIE: op agenda voor volgende vergadering plaatsen, ontwikkeling beleid begraafplaatsen en inventarisatie van de informatie die al voorhanden is.

7. Historische Interieurs Oost Achterhoek, laatste ontwikkelingen

Omdat mw. Damstra zelf niet aanwezig kan zijn, licht dhr. Crols dit agendapunt toe.
De volgende fase van het project heet ‘Gluren bij de buren’. Dit is een deelproject in het kader van historische interieurs Oost Achterhoek. Het Gelders Genootschap heeft onlangs een pitch gehouden voor een Leader subsidie, met betrekking tot ontsluiten van de bijzondere interieurs die we hebben in Oost Achterhoek. Deze pitch is positief ontvangen. Doel is om historische interieurs toegankelijker te maken. Dit kan door middel van 3D, een app, autoroutes langs 5 tot 20 interieurs. Ook kan er gebruik worden gemaakt van luchtbeelden. We zijn dus bezig met een complete manier van het ontsluiten van erfgoed en hiervoor zijn we met diverse partijen, zoals historische kringen en eigenaren van monumenten in overleg.

Mw. Oonk vult aan dat de vraag van mw. Damstra is om hierin mee te denken en welke Aaltense panden hiervoor in aanmerking zouden kunnen komen. Er wordt een werkgroep opgericht om thema’s te verzinnen en om te bedenken wat er in de route moet komen. Middels de mindmap is in kaart gebracht waar we allemaal aan denken: hoe ga je om met een historisch interieur, moderniseren of

herstel, onderhoud, van elkaar leren. Ook zijn er doelgroepen in kaart gebracht, zoals rustzoekers, verbindingszoekers, inzichtzoekers (willen leren) en mensen die iets willen beleven. Er is al wel een opzet, want we zijn al bij verschillende panden in Aalten binnen geweest. We hebben dus al een basis, de commissieleden wordt gevraagd om te bekijken wat er nog mist.
Mw. Erinkveld-Ras vraagt of een afvaardiging van deze commissie zitting kan nemen in de werkgroep. Dat lijkt op zich een goed idee.

ACTIE: Op agenda voor volgende vergadering plaatsen. Iedereen heeft de informatie bij de agenda gekregen, dus iedereen kan dit bekijken en aangeven wat er nog mist. Verdere ideeën zijn welkom.

8. Project 1572 en 2022
Dhr. Wessels geeft toelichting. De gemeente Aalten is één van de deelnemende gemeenten van het project 1572. Er is een werkgroep opgericht in Bredevoort, dhr. Wessels is hiervan de voorzitter en dhr. De Graaf is één van de zeven leden. Deze werkgroep heeft als doel gesteld om te interesseren, enthousiasmeren en te coördineren.
De werkgroep heeft contact gezocht met basisscholen en musea zijn erbij betrokken om een totaal programma te presenteren. We hopen eind 2021 het geheel te kunnen presenteren. De vier thema's zijn: vrijheid, veiligheid, verbondenheid en verdraagzaamheid.

Deze week is een digitaal rapport uitgekomen van Erfgoed Gelderland, waarin staat vermeld van wat er in Gelderland en de verschillende regio's is gebeurd. Het was destijds een ingewikkelde situatie met verschillende bestuursvormen. Er is een lange periode van grof geweld en oorlog geweest, Spaanse troepen die binnentrokken, de Geuzen die over de grens kwamen.

Op 9 december wordt het Jaarboek Achterhoek en Liemers over 1572 gepresenteerd in de Koppelkerk. Op 9 april wordt er een pubquiz georganiseerd vanuit Bredevoort en maandelijks is er op zondagmiddag een St. Jorisconcert met muziek uit de geuzentijd. Het laatste concert zal plaatsvinden in oktober. Op 20 tot 22 mei: Compagnie Onversaegt Bredevoort, zij streeft ernaar om het leven van een compagnie uit de 16^{e} en 17^{e} eeuw zo authentiek mogelijk na te bootsen en beleefbaar te maken (met behulp van historisch verantwoorde kleding, voorwerpen en gebruiken). Onversaegd is een kleine compagnie, een stukje immaterieel erfgoed. Er worden ook groepen van elders bij gevraagd.

De samenwerking over de grens wordt tevens gekoesterd middels een fietstocht Bredevoort-Anholt. Ook zijn we bezig met een fietstocht Bredevoort – Grolle. Kortom er zijn diverse plannen, maar er wordt nog gezocht naar aanvullende activiteiten. Echter ook financiën spelen hierin een rol.

Burg Stapelkamp informeert dat op 24 maart 2022 de officiële opening van het landelijke project in Den Briel zal plaatsvinden. Ook zal hierover een landelijk TV programma worden gemaakt. Ondertussen zijn er 35 gemeenten aangehaakt. Er komt een boek uit over 1572 met een aantal brieven van Willem van Oranje aan de deelnemende gemeenten, daar komt ook Bredevoort in voor. Dhr. De Graaf zal hiervoor een toelichtende tekst schrijven.
Begin augustus hebben we contact gelegd met Anholt en afgelopen vrijdag gesproken met de burgemeester van Isselburg. Erfgoedcentrum Gelderland wil een podcast doen en de Koppelkerk gaat lezingen over verdraagzaamheid door vier verschillende sprekers verzorgen. Met veel kleine activiteiten samen, hopen we toch iets groots neer te zetten. De publiciteit begint nu ook iets te komen, wat een goede ontwikkeling is.

Dhr. Doodeheefver dankt voor de toelichting en wenst succes met de verdere voorbereidingen.

ACTIE: Opnemen op agenda volgende vergadering: stand van zaken.

9. Kerkenvisie Oost Achterhoek, stand van zaken
Mw. van Liere, Urban Producer én Chief Happiness Officer bij COUP, geeft een toelichting. Namens COUP begeleidt ze alles rondom erfgoed, advies, ruimtelijke ontwikkeling, financiële risico's ed. Samen met het Monumentenadviesbureau (MAB) en TU Delft hebben zij een ondersteunende rol bij het opstellen van de Kerkenvisie voor de Oost Achterhoek.

Wat is de kerkenvisie? In de kerkenvisie wordt de situatie van monumentale kerken in beeld gebracht. Echter voor een totaal plaatje komt er meer bij kijken, daarom pakken wij dit breed op. Voor iedere kerk wordt een Kerkenpaspoort opgesteld, dialoog opgestart, relatie en commitment opgebouwd en daarnaast inspiratievoorbeelden vanuit de Kansenkaart TU gegeven. Ook is er een inspiratie uitje georganiseerd naar Arnhem.

We hebben kennisgemaakt met bekenden en onbekenden en onder andere gevraagd naar: hoe is de vitaliteit, hoe ziet de organisatie eruit, wat is de gemiddelde leeftijd van de vrijwilligers, wat betekent deze ontwikkeling voor de buurt, hoe vaak is deze kerk nog in religieus gebruik, hoe ligt de gevoeligheid ed.

Bij de waarde van de kerk denken we aan: historisch, emotioneel, ontstaansgeschiedenis, waarde voor de buurt, ruimtelijke waarde, strategische plek. MAB heeft gekeken naar de waarde van de gebouwen: historisch, interieur, ontstaansgeschiedenis en ieder gebouw is gewaardeerd, om op die manier makkelijk te vergelijken.

Van iedere kerk is een verslag van het gesprek gemaakt.

De perspectieven van een kerkgebouw: TU Delft heeft in overleg met Provincie Gelderland een analyse gedaan van alle kerkgebouwen. Er is gekeken naar de plek in de wijk, leeftijd, routes eromheen, mensen die in de buurt wonen, faciliteiten die al aanwezig zijn. Aan de hand van deze informatie zijn suggesties gedaan over wat je zou kunnen doen met die specifieke kerk.

Mw. Oonk vult aan dat dit een ‘out of the box’ document is. Er zit een stappenplan in dat ook door andere gemeenten/partijen gebruikt zou kunnen worden en voorbeelden van hergebruik, bedoeld ter inspiratie. De voorbeelden zijn niet getoetst aan gemeentelijk beleid of de wensen vanuit de kerkgemeenschap, maar bedoeld als mogelijke denkrichting.

Wat betekent dit voor Aalten? Wat doen we met de kerkenvisie? Wanneer is het iets waar we ook echt mee kunnen werken. Wat is de beste functie voor het gebouw de komende periode, diverse zaken spelen hierbij een rol, zoals sociale cohesie, leefbaarheid toerisme, herbestemming vastgoed, verduurzaming, ruimtelijke inrichting en gebiedsontwikkeling en kunst en cultuur. Het is maatwerk!

Kerken komen onder druk te staan en we zoeken naar de beste ideeën, waar iedereen blij van wordt. Belangrijk hierbij is om het sociale netwerk te benutten.
In de gemeente Aalten hebben we ondertussen al heel wat herbestemmingen gerealiseerd: de voormalige NPB kerk in Dinxperlo, Koppelkerk in Bredevoort, Ontmoetingskerk in Dinxperlo, en de op handen zijnde herbestemming van de Oosterkerk zijn mooie voorbeelden.

Het is een gevoelig onderwerp, daarom is participatie zo belangrijk. Een plan moet in de harten van de mensen groeien, zodat er een fundament ontstaat. Op deze wijze willen we draagvlak creëren.

Dhr. Heijnen geeft aan dat hij dit interessant vindt en hij zou graag deze presentatie willen ontvangen. De presentatie zal aan hem worden toegezonden.

Mw. Oonk vult aan dat mw. Van Liere een opdeknotitie gaat opstellen, die een verbinding legt tussen de documenten die we nu hebben gemaakt. Zijn er nog zaken die de commissie graag in die notitie zou willen terugzien? Wat moeten we niet over het hoofd zien?

Dhr. Doodeheefver dankt mw. Van Liere voor de duidelijke presentatie en benadrukt het gevoel dat bij mensen leeft als het gaat om herbestemming van een kerkelijk gebouw. Het is belangrijk om daar goed op te blijven letten.
Mw. Erinkveld-Ras vult aan dat het wellicht goed is om duidelijk mee te nemen: wie, wat en waar. Dus

waar moet ik zijn als ik een vraag heb, realiseer een aanspreekpunt en structureel overleg. Voor alle groepen moet er een wegwijs zijn.

Mw. Van der Schoot geeft aan dat er een jaar geleden vanuit de OHK-groep is gesproken over hun plannen tot behoud van de Oude Helenakerk. Dit plan was breed maatschappelijk ingezet en omvat alle genoemde punten. Ze vraagt zich af in hoeverre deze OHK-groep wordt betrokken bij het uitwerken van de plannen.

Mw. Van Liere antwoordt dat er gesprekken met de kerkeigenaren zijn geweest en dat er gespreksverslagen zijn gemaakt die in de kerkenvisie worden meegenomen. De gemeente wil een kerkenvisie opstellen met kerkeigenaren en betrokken mensen. De drie gemeenten pakken dit gezamenlijk op en alle plannen zijn opgenomen in de verslagrapportage.
Uit zorgvuldigheid willen we iedereen spreken om zo de verschillende meningen te horen, maar daar wordt geen winnaar uit gekozen. Wel nemen we alle input mee en er komt een aanspreekpunt en een stappenplan die kan worden gehanteerd door dit aanspreekpunt. Benadrukt wordt dat de gemeente geen eigenaar is van de kerken en slechts het doel heeft om een kerkenvisie op te stellen.

Mw. Brethouwer benadrukt het belang van participatie om zo een goed draagvlak te creëren. Tevens vraagt ze aandacht voor de gebruiken en betekenissen van een vertrek.

10. Verduurzamen van monumenten
Mw. Oonk licht toe dat een brochure voor eigenaren van monumenten en andere historische panden in voorbereiding is. Dit project gaat uit van de drie gemeenten. We zijn in gesprek met Dijkoraad en het Gelders Genootschap voor het opstellen van een brochure voor eigenaren. Deze brochure omvat tevens een soort stappenplan.

Daarnaast gaan we een avond organiseren om iedereen weer eens te zien en te spreken. Op 17 februari 2022 in Astoria te Winterswijk. Ook de Historische Interieurs en de Kerkenvisie zullen hierbij aan de orde komen.

11. Terugblik SRV wagen - Een nieuwe Tijd! Wederopbouw in de gemeente Aalten
Mw. Oonk vertelt dat de SRV wagen dit najaar door de Achterhoek rijdt. Wederopbouw en duurzaamheid is het thema. In de gemeente Aalten was het een geslaagd project. Diverse organisaties uit de gemeente Aalten zijn betrokken bij het samenstellen van een programma voor jong en oud.

Dhr. Wessels heeft een presentatie gegeven bij het Ambthuis over de wederopbouw in Bredevoort. Bij de bijeenkomst bij Dorcas over circulaire economie was een grote opkomst en veel gezelligheid. In Op het Heurns veld was een programma speciaal voor jongeren, bij de Koppelkerk een retromarkt en lezingen en tijdens het weekend haakte de bus aan bij de Open Monumentendag.
Geconcludeerd wordt dat dit een mooie manier is om erfgoed bij de mensen te brengen, daardoor gaat het meer leven en slaat het eerder aan. We hebben veel mensen bereikt in een week tijd. De bus blijkt een goed herkenningspunt.

12. Rondvraag
Dhr. Crols informeert dat de Rijksdienst een fotowedstrijd organiseert #MijnPost65. Iedereen wordt uitgenodigd om kenmerkende objecten uit de periode tussen 1965 en 1990 (post 65) te fotograferen met fotocamera of smartphone. Het kan gaan om gebouwen, parken, landschappen en kunstwerken in de openbare ruimte. Ze vragen ook kort te omschrijven waarom het gebouw, de plek of het kunstwerk kenmerkend, belangrijk of iconisch is.

Meedoen kan door de foto kort te beschrijven en te posten op Instagram of in te sturen via de website cultureelerfgoed.nl. De wedstrijd loopt van 20 september tot en met 29 oktober. Een jury beoordeelt het resultaat op compositie en creativiteit en kiest een winnaar. Iedere maand wordt er een prijswinnaar bekend gemaakt. Het is bedoeld om mensen alert te maken op elementen die bijzonder

zijn aan die tijd. Er zijn allerlei gebouwen die bij de Rijksdienst nog onbekend zijn, dit is een leuke manier om mensen te stimuleren. Meer info is te vinden op de website van de Rijksdienst https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/post-65-erfgoed/nieuws/2021/09/20/doe-mee-aan-de-fotowedstrijd-mijnpost65

13. Sluiting

De voorzitter sluit de vergadering. De volgende vergadering vindt plaats op 6 december 2021.